

‘Jacobs, D., Rea, A., Teney, C., Callier, L. & Lothaire, S. (2009) *De sociale lift blijft steken. De prestaties van allochtone leerlingen in de Vlaamse Gemeenschap en de Franse Gemeenschap*, Brussel: Koning Boudewijnstichting, 92 p. (ISBN 9789051306620).

Zoals de naam van het werk laat vermoeden, gaat deze studie over de schoolprestaties van allochtone leerlingen in België. Deze studie is uitgevoerd in opdracht van de Koning Boudewijnstichting door onderzoekers die verbonden zijn aan de onderzoeksgroep GERME van de ULB. Het onderzoek past daarom binnen de reeks van gelijkaardige studies zoals ‘*Wit krijgt schrijft beter*’ (Duquet, Glorieux, Laurijssen & Van Dorsselaer, 2006) en ‘Allochtonen in het hoger onderwijs’ (Lacante, Almaci, Van Esbroeck, Lens & De Metsenaere, 2007) en de in 2007 gepubliceerde studie van dezelfde auteurs (Jacobs, Rea & Hanquinet, 2007). Op het eerste zicht lijkt er weinig verschil te zijn tussen de studies van 2007 en 2009, behalve dat de vorige studie gebaseerd was op PISA 2003 gegevens en de huidige studie gebaseerd is op PISA 2006. Een belangrijke, inhoudelijke vernieuwing is wel dat de auteurs nu bovenop hun beschrijvende en multivariabele analyses, een achtste hoofdstuk hebben toegevoegd waarin ze multilevel analyses voeren. Met andere woorden, de 2009 publicatie bevat naast analyses over de impact van individuele kenmerken zoals sociaal-economische status (SES) en etnische achtergrond van de leerlingen, ook analyses over de netto-impact van SES en etnische leerlingensamenstelling van de scholen op de prestaties van leerlingen. Gezien het vernieuwend karakter voor het onderwijsonderzoek en de relevantie voor het desegregatiebeleid, zal dit achtste hoofdstuk in deze korte bespreking meer aandacht krijgen. Maar eerst meer over de beschrijvende en multivariabele analyses van de eerste zeven hoofdstukken.

De verkenning van data

De analyses van de auteurs onderscheiden zich op twee manieren van andere studies naar de prestaties van allochtonen. Ten eerste hanteren de auteurs een specifiekere en ondubbelzinnige categorisering van de groep van leerlingen van buitenlandse afkomst. In plaats van ruwweg twee categorieën te onderscheiden (allochtonen en autochtonen), maken de auteurs een onderscheid tussen nieuwkomers(1), tweede generatie allochtonen (2) en autochtonen (3). Hiervoor doen de auteurs beroep op het geboorteland van de leerlingen en de ouders, wat mij een veel objectiever criterium lijkt dan het ‘thuis taal-niet-Nederlands’-criterium. De thuis taal-niet-Nederlands operationalisering wordt nog steeds gehanteerd in het Vlaamse onderzoek (zie bvb Opendakker & Van Damme, 2001), terwijl dit op zich een onafhankelijke variabele is ter verklaring van de prestatieverschillen. Ten tweede, beperken de auteurs zich niet tot één taalgebied, maar worden zowel Franstalige als Nederlandstalige schoolpopulaties onderzocht en met elkaar vergeleken.

Voor dergelijke specifieke analyses moet men echter ook beschikken over geschikte data en dat is hier niet het geval; een probleem dat ook door de auteurs wordt erkend (p. 28). De PISA 2006-dataset bevat voor Vlaanderen immers slechts 177 tweede generatie allochtonen en 161 nieuwkomers. Bovendien bevat deze laatste groep ook nog eens 62-tal Nederlandse kinderen. Deze aantallen zijn zodanig klein dat multivariabele regressie nog maar net aanvaardbaar is. Maar meer dan dat (bvb. multilevel analyses, interactie-effecten, specifieke vergelijkingen tussen Vlaanderen en Wallonië, ...) is statistisch gezien heel moeilijk verteerbaar en hierdoor valt de veralgemeenbaarheid van de resultaten sterk te betwijfelen. Kortom, de auteurs hebben duidelijk

de intentie om een kwaliteitsvol onderzoek te voeren, maar bij gebrek aan geschikte data, falen ze in hun opzet. Nochtans was hetzelfde probleem ook gesignaleerd in hun vorige studie en twee jaar tijd lijkt ons voldoende om zelf gepaste gegevens te verzamelen.

Aantal bevindingen

De bevindingen van deze studie lopen sterk parallel met de bevindingen van de vorige studie van de onderzoekers. Zowel in de Vlaamse als in de Franse Gemeenschap is er een grote kloof tussen de schoolprestaties van allochtonen en autochtonen. Binnen de groep van allochtonen scoren de tweede generatie leerlingen beter dan de nieuwkomers, hoewel dit voor de Vlaamse gemeenschap niet even duidelijk is als voor de Franse gemeenschap. Terwijl Vlaamse autochtonen beter scoren dan Franstalige autochtonen, zijn er geen significante verschillen tussen de allochtone leerlingen aan beide zijden van de taalgrens. Ook trieste maar ondertussen gekende resultaten worden gerepliceerd: een derde tot de helft van de allochtone leerlingen haalt de minimumcompetenties in wiskunde en leesvaardigheid niet. Ook het feit dat België de onbetwistbare wereldtop is met betrekking tot de prestatiekloof tussen allochtonen en autochtonen, komt naar voren in de analyse van de onderzoekers.

Zelfs onder controle van SES en thuistaal, blijven verschillen tussen allochtonen en autochtonen significant. De auteurs vragen zich dan terecht af: 'Hoe valt het aanhoudende verschil dan wel te verklaren?'(p.55). Drie verklaringen worden door de auteurs zelf vooruitgeschoven: segregatie in het onderwijs, het Pygmalioneffect en discriminatie. Over het Pygmalioneffect en discriminatie kan het volgende gezegd worden: het is een verdienste van de

auteurs om te wijzen naar externe factoren die een invloed hebben op de prestaties van allochtone leerlingen, want het Belgische/Vlaamse onderwijsonderzoek naar de schoolloopbanen van allochtonen heeft zich het voorbije decennium mateloos schuldig gemaakt aan het deficitdenken, door de schuld van de bestaande achterstand eenzijdig op allochtone leerlingen en hun ouders te steken. Denk bijvoorbeeld aan de fameuze taalachterstandsthesen, het veronderstelde gebrek aan ouderbetrokkenheid en het even imaginaire gebrek aan motivatie, ... In die zin denk ik dat het wijzen naar externe processen een vernieuwende stem is in het onderwijsonderzoek. Maar de auteurs hebben geen enkele poging gedaan om hun verklaringen ook empirisch te staven: het pygmalioneffect en mogelijke discriminatie worden als een eventuele verklaring naar voor geschoven en voor de rest komen de auteurs er niet meer op terug. De impact van schoolsegregatie wordt daarentegen wél empirisch nagegaan.

Een voorbarig pleidooi voor desegregatie

Zoals ik eerder al vermeldde, het meest vernieuwende element van deze studie is de aandacht voor schoolsegregatie, de impact van de school, onder controle van individuele achtergronden. Een eerste bevinding van de onderzoekers is dat in België een heel groot deel van de variantie in schoolprestaties op schoolniveau zit. Auteurs spreken zelfs van rond de 50% van de totale variantie, dit zowel voor de Vlaamse Gemeenschap als de Franse gemeenschap. De multilevel regressiemodellen wijzen uit dat voor de Vlaamse Gemeenschap zowel de SES compositie als de etnische compositie een impact heeft op de prestaties van de leerlingen: hoe groter het aandeel van hoge-SES leerlingen en hoe lager het aandeel immigranten op schoolniveau, hoe hoger de prestaties van de leerlingen, dit onder controle van de individueel etnische en sociaal-

economische achtergrond. Meer nog, de onderzoekers stellen vast dat de impact van SES-compositie groter is dan de impact van de individuele SES achtergrond. Dit alles wordt gebruikt om een stevig pleidooi te houden voor desegregatie in het onderwijs.

Methodologisch gezien mankeert er echter het één het andere. Ten eerste, eerder heb ik al gewezen op het probleem van het kleine aantal allochtone leerlingen in de dataset. Deze aantallen worden in de multilevelanalyse geaggregeerd om tot compositiematen van etnische compositie te komen. Dit betekent bijvoorbeeld dat twee scholen met pakweg 50 % allochtone leerlingen een invloed kunnen uitoefenen op heel de regressielijn van etnische compositie. Het gevonden effect van etnische compositie gaat dan eigenlijk over deze twee scholen. De veralgemening van dit compositie-effect naar heel de populatie van scholen lijkt me daarom veel te overhaast. Ten tweede, de auteurs beweren op basis van regressiecoëfficiënten dat de impact van SES-compositie groter is dan de impact van de individuele SES van de leerlingen. Het gaat hier echter om ongestandaardiseerde coëfficiënten en deze laten niet toe om de grootte van de impact van verschillende onafhankelijke variabelen met elkaar te vergelijken. Ook in de rest van de publicatie moet de lezer het enkel stellen met ongestandaardiseerde coëfficiënten, waardoor de vergelijkingen tussen de impact van verschillende variabelen die de auteurs maken, wordt als het vergelijken van appels met peren.

Maar zelfs indien er geen methodologische mankementen waren, dan nog lijkt de oproep voor desegregatie mij iets te voorbarig. De vraag *waarom* schoolcompositie een impact heeft op de prestaties van de leerlingen wordt immers niet gesteld of beantwoord. In de traditie van het schooleffectenonderzoek benadrukt men het cruciale belang *processen* (bvb. academische cultuur, futiliteit, leerling-leerkrachten relaties, ...) die kunnen verklaren waarom bepaalde

schoolcomposities een impact kunnen hebben (zie bvb. het werk van Rumberger & Palardy, 2005). Als we deze processen kunnen aanduiden, dan kunnen we ook zonder desegregatie de negatieve impact van schoolcompositie neutraliseren door schoolhervorming. Anderzijds, als deze processen inherent verbonden zouden zijn aan de schoolcompositie, dan is desegregatie opnieuw een optie. Als we het niet nagaan, zullen we het echter nooit weten. De PISA-data laten toe om de intermediërende impact van verschillende schoolprocessen na te gaan. Dit is dan misschien een uitdaging voor een eventuele derde studie van de auteurs.

Orhan Agirdag (UGent, Vakgroep Sociologie, Onderzoekgroep CuDOS)

Duquet, N., Glorieux, I., Laurijssen, I. & Y. Van Dorsselaer (2006). *Wit krijgt schrijft beter. Schoolloopbanen van allochtone jongeren in beeld*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant.

Jacobs, D., Rea, A. & Hanquinet, L. (2007) *Prestaties van de leerlingen van buitenlandse herkomst in België volgens de PISA-studie: vergelijking tussen de Franse Gemeenschap en de Vlaamse Gemeenschap*. Brussel: Koning Boudewijn Stichting.

Lacante, M., Almaci, M., Van Esbroeck, R., Lens, W., & De Metsenaere, M. (2007). *Allochtonen in het hoger onderwijs: Onderzoek naar factoren van studiekeuze en studiesucces bij allochtone eerstejaarsstudenten in het hoger onderwijs* (Eindrapport OBPWO-project 03.03). Brussel/ Leuven: Vrije Universiteit Brussel/Katholieke Universiteit Leuven.

Opdenakker, M.C. & Van Damme, J. (2001). Relationship between school composition and characteristics of school process and their effect on mathematics achievement. In *British Educational Research Journal*, pp. 407-432

Rumberger, R.W. & Palardy, G.J. (2005). Does segregation still matter? The impact of student composition on academic achievement in high school. *Teachers College Record* 107: pp.1999-2045.